

Plotseling werd ik opgeschrikt door gestotter van een zware mitrailleur vanaf de Rijndijk of het hoger gelegen plateau van het landgoed de "Duno". Vanwege de schrik-reactie kon ik mij toen de richting niet goed bepalen, maar direct daarop volgend sloegen er kogels tegen de stammen van de populieren en dat gaf harde klappen. Bladeren en takjes vielen omlaag en opnieuw ritsten er kogels door het gras en riet dat langs de sloot groeide.

Daar schrok ik hevig van envroeg me af of het soms "verdwaalde" kogels waren vanuit Oosterbeek, maar dat leek mij op zo'n afstand toch niet mogelijk. Daarvoor hadden de kogels nog teveel vaart, dus sloot ik die kans uit. Mogelijk was er gericht op mij geschoten en voelde me daar opeens niet veilig genoeg om verder te gaan, dus keerde ik om en fietste terug naar de boerderij. Daar zou ik even een ander moment uitkiezen om nogmaals een kans te wagen, want ik was niet gerust voordat ik wist hoe het met mijn familie zijn zou.

Schrijver kwam meteen naar mij toe, hij had mij blijkbaar ook terug verwacht toen hij had horen schieten.

"Ben je zo verstandig geweest om terug te keren? Dat had je van te voren kunnen weten dat de Duitsers alle toegangswegen in observatie houden. Zij willen niet door de vijand verrast worden en blijven daarom alle wegen observeren." zo meende Schrijver.

"Ik ben toch gewoon in burger kledij en dus geen militair!"

"Dat is allemaal goed en wel, maar men neemt géén risico's!"

"Er werd op mij geschoten met mitrailleurs. De kogels sloegen opeens met veel geweld tegen de populieren zodat de schors van hun stammen geschoten werd. Toen vond ik het niet meer veilig en ben weer naar hier teruggegaan om een volgende kans te wagen." Zo besloot ik. Maar Schrijver was het daar niet mee eens!

"Als ik jou goede raad mag geven, blijf dan hier en ga niet naar je ouders en broer terug. Zij zullen zelf heel goed weten wat ze moeten doen in deze situatie. Zij weten toch immers dat jij hier bent en als ze daar weg willen, komen ze heus wel hier." was zijn mening. Maar ik dacht daar geheel anders over.

"Wat je daar staat te vertellen is de volledige overtuiging die mij ook is toegedaan, met dit verschil, dat ik dan op dit moment nog niet weet hoe de situatie dáár is. In ons huis kan zich wel een granaatinslag hebben voorgedaan en zou ik nu nog niet weten wat de gevolgen daar van zijn. Dus is het mijn bedoeling om zo vlug mogelijk, juist dát te weten te komen. Nu is het weer rustig hier in onze omgeving, dus ga ik nu opnieuw een poging wagen. Als er zich wel of niet bijzonderheden hebben voorgedaan, kom ik hier toch weer zo gauw mogelijk terug." zo legde ik uit.

"Je weet, er wordt steeds geschoten, dus is er ook risico!" zo probeerde Schrijver mij nog te waarschuwen.

"Er is gevaar aan verbonden dat begrijp ik heel goed, maar dat moet je niet altijd laten weerhouden om iets belangrijks te ondernemen, dus ga ik nu meteen naar hen toe." zei ik vastbesloten. "Als je op weg daarheen door een kogel of een granaatscherf getroffen wordt, wie zal je daar dan ergens vinden? Dus is het wel heel riskant wat je nu gaat doen. Dat moet je natuurlijk zelf weten maar kijk dan onderweg heel goed uit naar een eventueel gevaar dat zich voor kan doen." Aldus de goede raad van Schrijver. "Ik zal mijn uiterste best doen, maar soms zijn er in een mensenleven wel eens momenten dat men risico's moet nemen, daar kan man niet altijd omheen.

Dit is nu zo'n risico, maar daar laat ik mij nu toch niet door afschrikken. Als ik nu niet gaan zou kan het goed gebeuren dat ik er later veel spijt van zou krijgen. Op dit moment kan ik mogelijk nog zonder enig gevaar gaan, een uur later is daar soms geen mogelijkheid meer voor."

Toen ik dat tegen Schrijver gezegd had, pakte ik mijn fiets en reed, zonder verder nog te aarzelen, voor de tweede maal die ochtend, het erf af.

Via het smalle weggetje kwam ik al gauw weer in de populierenlaan die ik linksaf insloeg. De mist ging geleidelijk verdwijnen; enkele slierten daarvan dreven nu en dan voor de zon heen. In de verte, richting boerderij "De Bouwkamp", zag ik nog dorpeelingen door de weilanden gaan die deze ochtend voor het gevaar hun woonplaats verlaten hadden. Het waren op dat moment nog maar donkere stippen in dat vlakke weilandengebied.

Op mijn route kwam ik er geen meer tegen; mogelijk hadden zij het nog even afgewacht of de situatie zo zou blijven. Onder de bomen lagen her en der takken die van de populieren geschoten waren en links en rechts zag ik diepe kuilen in de weilanden zitten, waar granaten geëxplodeerd waren en dat was ook eveneens het geval in de laan waar ik reed.

Op het moment dat ik daar fietste was het gelukkig tamelijk rustig en stotterden er geen mitrailleurs. Daar had ik wel schrik voor gekregen, want ik was daar nogal trefbaar, vooral vanuit de bossen van Doorwerth en "De Duno".

Ergens in een weiland rechts lag op enige afstand een koe dood links van mij zag ik verderweg ook een paard liggen dat waarschijnlijk ook door granaatscherven getroffen was. Het lag plat op de grond en bewoog zich niet. Zo kon mens en dier het slachtoffer worden van zo'n afschuwelijke-en waanzinnige oorlog!!

Opeens dreunden de kanonnen weer op het landgoed "De Duno". Ook stotterde daar ergens uit die omgeving een zware mitrailleur sloegen kogels opnieuw tegen de stammen van de populieren en een enkele tegen het frame van mijn fiets.

Opnieuw stotterde een machinegeweer vanuit de zelfde richting en tegelijkertijd floten er kogels door het luchtruim en sloegen er een aantal tegen de boomstammen om mij heen. Die vingen gelukkig ook kogels op, want ook links van mij bevond zich een rij populieren. Stukken boomschors vlogen door de lucht.

Toch wilde ik mijn einddoel bereiken en begon hoe langer hoe vlugger te fietsen en vroeg mezelf af of er nu werkelijk gericht op mij geschoten werd, of was het de bedoeling mij alleen maar bang te maken? Dat kon ik toen op dat moment niet goed definiëren, maar het was wel beangstigend!!

Het was natuurlijk niet zo, dat er een regen van mitrailleurkogels op mij afgevuurd werd. Maar er werd wel af en toe een vuurstoot gegeven waarvan de meeste kogels tegen de stammen boven mij en de bladerenkroon kwamen, waardoor er blad en takjes omhoog vielen en ook stukken boomschors.

Op een klein moment raakte ik in tweestrijd, wat het veiligst zou, terug keren maar dan bleef ik evengoed trefbaar als dat ik verder door zou rijden.

Hoog op het "Duno-plateau" hoorde ik dat er opnieuw granaten afgevuurd werden en een moment daarna sloegen deze een paar honderd meter, links voor mij, ergens in, in een oude appelboomgaard die bij de boerderij van Peelen hoorde. Langs die boomgaard lag het smalle weggetje dat ik volgen moest om bij mij thuis te komen. Dat weggetje lag en het ligt er nog steeds, tussen de populierenlaan en die genoemde boomgaard.

Een lezer(es), die in die genoemde omgeving bekend is, kan ongeveer nagaan waar ik mij op dat ogenblik bevond. En als ik ook nog vermeld dat de naam van die boerderij van Peelen "Vredestein" is, is het hun helemaal bekend.

Vlug fietste ik verder om aan het einde van die laan te komen. Rechts staat daar de boerenwoning van de familie J, Hanhart. Daar recht tegenover sloeg ik linksaf dat weggetje in, met rechts een doornen haag van ruim één meter hoog. Het liep recht in de richting van de genoemde appelboomgaard van Peelen.

Er werden opnieuw Duitse projectielen afgevuurd, enkelen explodeerden ergens aan het einde van de verderop gelegen Oldenhofse laan, de rest knalden weer uit elkander in de al reeds genoemde appelboomgaard, die op dat moment recht voor mij lag.

Op dat ogenblik was ik eigenlijk liever omgekeerd als ik de ingeving van mijn verstand zou opvolgen, maar de ingeving van mijn hart bepaalde dat ik verder moest gaan. Want blijkbaar was er op dat moment niets dat mij nog tegen kon houden. Het werd daar heel gevaarlijk om zich nog buiten op te houden. Dat was spelen met je leven!!

Want je kon van te voren immers nooit weten waar zo'n serie projectielen tot explosie zouden komen. Die konden zowel in de oostelijke helft, als in de zuidelijke helft van Driel terecht komen, maar ook even goed in de westelijke gedeelten, waar ik mij op dat ogenblik bevond.

Opeens moest ik denken aan de waarschuwing van Schrijver:

"Je kunt maar beter niet gaan, want wie zal je daar vinden als je op weg daarheen getroffen wordt door een kogel of een granaatscherf?"

Daaraan wilde ik echter niet denken, de zorg over mijn familie die zich nog thuis bevond, was veel sterker dan de drang naar eigen veiligheid. Dus reed ik verder op weg naar huis en probeerde de naar mijn mening, die negatieve gedachten te onderdrukken. Ik had maar één doel op dat moment en dat was, ze thuis gaan waarschuwen dat het daar wel eens veel te gevaarlijk zou kunnen gaan worden als zij er nog langer zouden willen blijven.

Links van mij lagen weilanden van de boerderij van Peelen, rechts de hofstede van J. Lamers.

Wéér dreunden de Duitse kanonnen zwaar op de hoogte van het Duno-plateau, dat zich recht tegenover Driel bevond, aan de noordelijke Rijnsoever en kwamen blijkbaar granaten fluitend de rivier over. Enkele maakten daarbij een sudderend, afwijkend geluid en toen lag ik eigenlijk al plat naast de doornen haag die daar rechts langs de weg staat, want dit alles ging heel snel; dan had men geen tijd meer om te denken.

Toen volgden enige hevige harde knallen heel dichtbij, maar ook veel meer naar rechts, langs de Oldenhofselaan die zich daar op een afstand bevond van vier á vijf honderd meter, hoorde ik granaten exploderen. Toen was het weer rustig!

Voorzichtig stond ik op en bemerkte ik dat er kluiten klei van mij afvielen, waar nog gras aanzat. Een bewijs dat er heel vlakbij mij projectielen tot explosie gekomen waren. Het stonk ook enorm naar kruitdamp. Ook zag ik opeens een groot gat in het dak zitten van de boerderij van Peelen en die stond ongeveer op enkele honderden meters bij mij vandaan. Dus was het eigenlijk te gevaarlijk om toch nog verder te gaan.

De Duitsers probeerden met al dat schieten blijkbaar te voorkomen dat de Polen, die gisteren geland waren, een aanval op hun stellingen zouden ondernemen. Maar wat moest een handje vol Poolse parachutisten (ongeveer ruim 900), uitrichten tegen zwaar Duits veldgeschut?? Dit was tenminste mijn veronderstelling. Geheel verspreid over ons dorp werden nu en dan granaten afgevuurd. Dus wel een zeer gevaarlijke situatie voor de Poolse parachutisten, maar natuurlijk ook voor de Drielse inwoners die zich nog thuis bevonden.

En meteen na die gedachten explodeerden in het dorpscentrum weer een aantal granaten; ik zag tenminste op enkele plaatsen rook opstijgen, niet zo ver van ons huis verwijderd. Dat deed mij tot speed aanzetten en dus reed ik vlug verder in die richting. Eigenlijk fietste ik recht tegen het gevaar in, maar toch zette ik door.

Een nieuwe serie werd vanaf "De Duno" afgevuurd en ik liet mij toen uit voorzorg direct vallen langs een schuine slootkant tegenover de boomgaard van Peelen en iets voorbij het woonhuis van de familie Lamers dat aan mijn rechterzijde staat. Dat was ik even te voren gepasseerd.

Ik lag er nog maar net, toen projectielen in mijn dichte nabijheid tot explosie kwamen, links en rechts van mij kraakten ze met een enorme kracht uit elkander. Scherven daarvan bromden als bromvliegen door het luchtruim, sloegen takken van de bomen en ketsten af op ijzeren heiningpalen dat een harde klap gaf. En daarna dan weer die verstikkende kruitdamp, die ook nog tamelijk lang bleef hangen.

Ik wachtte een ogenblik of er opnieuw projectielen afgevuurd werden en toen ik dat niet vernam, stond ik op en keek om mij heen. Enkele grote appelbomen hadden bijna geen takken meer. Die waren er door grote granaatscherven totaal afgeslagen en daaronder bevonden zich enkele diepe kuilen, waar de projectielen geexplodeerd waren. Er stond een stam van een pereboom waar de top was uitgeslagen en eveneens ook geen tak meer aanzat. Die granaat die daar terecht was gekomen, had een enorme luchtdruk veroorzaakt. Ook niet te verwonderen, want deze was op nog geen acht meter van mij geexplodeerd. Een ijzeren heiningpaal daar vlakbij was finaal doormidden geslagen en er hadden ook weer kluitjes kleigrond met gras en al op m'n rug gelegen.

In het pannendak van het woonhuis van Lamers was ook een projectiel geslagen en had daar een groot gat veroorzaakt. Veel pannen waren daardoor van het dak weggevaagd en ruiten hadden het eveneens moeten ontgelden. Zulke situaties maken wel indruk op een mens en zoiets zal men ook nimmer meer vergeten. Vele jaren later kreeg ik nog koude rillingen over mijn lichaam, toen ik nog eens goed besepte, welk gevaar ik getrotseerd had. Maar op zo'n moment dringt dat blijkbaar niet helemaal tot je door, want met je gedachten ben je dan met de veiligheid van anderen bezig, in dit geval met m'n ouders en broer die zich nog thuis bevonden.

Na wat rond gekeken te hebben stapte ik weer op de fiets en reed verder. Na ruim 50 meter was ik bij de Oldenhofselaan en ging die linksaf in. Deze is ongeveer 250 meter lang.

Een eind verderop in de verte, zag ik een platte boerenwagen rijden waarop ik een klein aantal mensen zag zitten.

Langzaam fietste ik in hun richting en toen ik wat naderbij was gekomen, zag ik op de linker zijkant van de wagen twee soldaten zitten, dat naar alle waarschijnlijkheid Polen geweest moeten zijn. Ze zaten wat afwezig van zich af te kijken en namen ook geen notitie van mij. Ook zaten er nog enkele andere personen, waaronder een jonge vrouw, vermoedelijk Cora Baltussen, mogelijk leden van het Rode-Kruis.

Eén van hen vroeg mij waar ik van plan was heen te gaan. Ik zei op weg te zijn naar mijn ouderlijk huis, om hen te vragen daar weg te gaan voor de veiligheid van hen zelf.

Dat vond hij een goed idee, en daarom vroeg hij mij er bij mijn ouders op aan te dringen om uit het dorpscentrum weg te gaan, want er bestond een mogelijkheid dat er Duitsers op weg naar Driel zouden zijn. Als er eventueel gevochten zou worden kwamen zij midden tussen de gevechten te zitten met alle gevaar dat daaraan verbonden was. Ook werd er nog aan mij gevraagd of ik achter de wagen wilde gaan tijden, want de mogelijkheid was niet uitgesloten dat er in die omgeving landmijnen gelegd waren. Ik voldeed aan dat verzoek en toen reden we rustig verder in de richting van de voormalige Broekstraat die zo'n 50 meter verder rechtsaf lag en naar het dorpscentrum leidde.

Ik meende op de wagen enkele witte, langwerpige, ronde metalen containers te zien liggen, iets afgedekt door een bloedrode parachute. Die containers waren de vorige avond in de omgeving afgeworpen, waarvan de inhoud uit soorten munitie bestond.

In een weiland rechts lagen een paar dode koeien met dikke opgezwollen buiken en hun poten stijf recht vooruit. Waarschijnlijk waren zij de vorige avond al getroffen door rondvliegende granaatscherven. Een oorlog eist altijd veel menselijke, maar ook veel dierlijke slachtoffers!!

Links, rechts en hier en daar ook midden in het wegdek, waren granaattrechters ontstaan, waar projectielen geexplodeerd waren. Op een stuk land waar percelen grond lagen voor aardappels en andere tuinbouwproducten, "Het Hemelrijk" genaamd, zag ik ook enkele langwerpige, witte containers liggen, waarvan de parachutes er ineengezakt bij lagen.

We waren aan het einde van de laan gekomen en sloegen rechtsaf de al genoemde Broekstraat in, die toendertijd nog door twee weilanden liep als een weg met karesporen met er naast een smal pad dat door wandelaars en fietsers gebruikt werd.

Het werd opnieuw een mooie herfst dag, de zon scheen al weer en een zachte wind kwam nog steeds uit het oosten. Dus nog een mooie dag om er volop van te genieten.

Helaas echter, de werkelijkheid zag er heel anders uit!

Langs de noordzijde van het eerste weiland stond de zeer oude hofstede van Maas van de Berg, die in het begin van de twintiger jaren van de vorige eeuw een tabaksplantage was. De dus ook al oude tabaksschuur daarvan stond als het ware nog ten dele in het weiland waar wij op dat moment doorheen reden. Op het erf links stond ook nog een al tamelijke oude hooiberg.

Ruim honderd meter van het erf van die oude hofstede, lag ook weer een oude hofstede, met woonhuis en een grote tabaksschuur die op dat moment in eigendom was van de familie D. H. van Renes, die in 1936 afkomstig was uit Heteren.

Die zelfde hofstede lag ook aan de noordzijde van het weiland nummer twee, waar wij even later doorheen reden. Toen we ook dat weiland achter ons hadden liggen, kwamen we op het verharde gedeelte van de Broekstraat dat toen nog een grindweg was. De wei kon men daar verlaten via een klaphek, een houten hek dat men achter zich dicht kon klappen (trekken),

Langs de linkerzijde lag nog een weiland dat met een omheining was afgescheiden van de Broekstraat en wéér lag er een zeer oude tabaksplantage langs de noordzijde, afgescheiden door een brede sloot. Geen van deze drie hofsteden waren meer als zodanig in gebruik, zeker niet na ongeveer 1930. Men is toen overgegaan op de fruitteelt, o.a. appels peren en pruimen, maar ook op klein fruit zoals : rode bessen (aalbessen), stekbessen (kruisbessen), aardbeien en vooral ook frambozen.

Nadat we het klaphek achter ons dicht getrokken hadden, kwamen wij ongeveer na veertig meter bij het erf van de familie Huibers, onze burens, die eigenlijk ook al in dezelfde periode een tabakshofstede bewerkten die in het verlengde van de Broekstraat lag. Langs de zuidzijde van deze genoemde straat lag nog een tamelijke brede waterafvoersloot (Zeeg).

Wij woonden zuidelijk van de familie Huibers en om bij ons huis te komen, moesten wij daar bij het erf van onze burens over een ijzeren brug, waaronder een duiker gemetseld was, langs het erf van onze burens gaan.

En net bij die brug hield de wagen stil, waar ik nog steeds achter gereden had. De twee soldaten stapten toen van de wagen en namen in iedere hand een groot legerpistool en gingen lopend verder in de richting van de Dorpsstraat. Zij waren naast de wagen gaan lopen ieder aan één kant, dus bleef ik daar alleen staan en wilde via het erf van onze burens naar mijn ouderlijk huis. Maar toen zag ik opeens dat buurman C. Huibers uit zijn huis kwam en mij ziende, in mijn richting kwam en vroeg:

"Is het nu niet veel te gevaarlijk om over de weg te gaan nu er regelmatig nog overal granaten vallen?"

"Ja, dat is het eigenlijk inderdaad wel, maar ik maakte mij ongerust over mijn ouders en broer en daarom wilde ik hen vragen ook naar de boerderij te komen waar ik met nog anderen een voorlopige verblijfplaats gevonden heb", antwoordde ik.

"Gelukkig is hier in deze buurt nog niets ernstigs gebeurd, dus is ons nog niets bijzonders overkomen en bij jou thuis ook niet. Zijn jullie nog steeds op de boerderij "De Noordhoek" en zijn daar in de omgeving gisteravond ook op verschillende plaatsen granaten neergekomen?" wilde hij weten.

"Ja, wij verblijven daar nog steeds en ook daar zijn gisteravond overal granaten terecht gekomen. Ook later in de nacht nog vielen er projectielen, zodat wij een groot deel van de nacht in de kelder hebben doorgebracht", vertelde ik en ik zag toen opeens mijn ouders in onze richting komen. Zij hadden ons waarschijnlijk horen praten met elkaar, dus liep ik hen tegemoet.

"Durfde jij nog hierheen te komen? Er komen nog regelmatig granaten overfluiten, vond je dat niet heel gevaarlijk?" vroeg moeder.

"Gevaarlijk is het natuurlijk wel, maar ik maakte me zorgen over jullie. Is het met Piet ook nog goed?"

"Ja hoor, gelukkig wel. Die is op dit moment naar bakker Hermsen om een paar broden te halen, want enkele Poolse soldaten gaven ons de goede raad om voedsel en drinken binnen te halen voor enkele dagen. Er kan hier wel eens een paar dagen gevochten worden en moeten wij voor de veiligheid zoveel mogelijk binnenshuis blijven, maar dan kunnen we misschien ook al bevrijd zijn", zo was hun verteld, aldus moeder.

Daarop bracht ik echter een andere mening naar voren, namelijk deze en probeerde die zo goed mogelijk begrijpelijk te maken.

"Dit is allemaal wel mooi verteld en de bedoeling daarvan zal ook wel goed bedoeld zijn, door die Poolse soldaten, maar ik ben het daar toch heus niet mee eens, want het is namelijk zo:

Onderweg hierheen reed er een paard en wagen voor mij uit in de Oldenhofselaan waarop enkele personen zaten van het Rode-Kruis en twee Poolse soldaten. Men vertelde mij dat het mogelijk was, dat er Duitse soldaten naar Driel gestuurd zouden worden, vanuit Elst. Dus zou er die dag een gevaarlijke situatie kunnen ontstaan als zij in een gevecht gewikkeld zouden raken met de gelandde Poolse parachutisten en dat was natuurlijk onvermijdelijk!

Als de inwoners van Driel die ontwikkeling af zouden moeten wachten, moesten zij wel over een solide en veilige kelder in hun woning kunnen beschikken, die in ieder geval gevrijwaard zou zijn tegen granaatscherven. En dat was onze kelder in geen enkel geval! En in enkele dagen kon dan de trefkans toch nog veel te groot worden om dit risico onder ogen te durven zien.

Die woorden had ik maar amper uitgesproken, toen er opeens weer een aantal granaten afgeschoten werden en door het lucht-ruim boven ons floten en even daarna hoorden we hen exploderen ergens in de nabijheid van de "Holland", zoals men in die jaren de Hoenveldsestraat noemde, een weg die zuidelijk van ons dorp ligt. En aan de explosies te horen waren het wel zware projectielen. Daar lagen toch immers geen belangrijke militaire doelen! Dus kreeg ik het vermoeden, dat de Duitsers zo maar in het wilde weg schoten en het eigenlijk geen nut had. Het leverde natuurlijk voor de Drielse inwoners, die hun dorp nog niet hadden verlaten, wel groot gevaar op.

Want vader en moeder stonden ook een ogenblik met angstige gezichten om zich heen te kijken en wisten ook niet wat zij daar van denken moesten, maar dat zij geschrokken waren was hen wel aan te zien. Men wist immers nooit van te voren waar de projectielen terecht zouden komen, als zij met veel gehuil over je heen kwamen. Dan was je ook overal trefbaar.

Daarom liepen wij zo vlug mogelijk naar ons huis, dan konden we in het ergste gevaar naar binnen vluchten. Naast de weg, in de boomgaard van Huibers en ook bij hen in de groentehof, hadden Poolse parachutisten zich ingegraven en lagen daar achter een Lee-Enfield-geweer. Anderen lagen daar in een stelling achter een machinegeweer maar namen verder geen notitie van ons. Ze groetten ons wel door even hun hand op te steken.

Dit had ik nooit kunnen denken, maar ons huis lag nu midden in een gevechtslinie.

Opnieuw huilden er projectielen hoog over ons heen en barstten een moment later eveneens ergens in het zuidelijk gedeelte van ons dorp uit elkaar.

De Poolse soldaten keken op dat moment ook angstig om zich heen wat ook niet te verwonderen was, als je daar in een voor hen vreemd land, bij vreemde mensen in een tuin, in stelling moet liggen achter een mitrailleur, om daar af te wachten wat er verder zal gaan gebeuren. Dus was de spanning van hun gezichten af te lezen; ze vermoedden blijkbaar, dat de strijd elk moment los kon barsten. Bepaald veilig voelde ik mij daar niet.

Ook bij ons in de groentehof en achter ons huis in de boomgaard, hadden Poolse soldaten zich ingegraven in eenmansgaten en kwamen alleen hun gehelmde hoofden boven de wal grond, die uit het gat gedolven was, uit en bleven ons wel enigszins in de gaten houden!

"Zijn jullie nog op de boerderij van Camman?" vroeg vader.

"Ja, daar was het steeds nog tamelijk veilig, alhoewel we deze nacht ook met exploderende granaten te maken kregen en we daarom enkele uren in de kelder doorgebracht hebben.

Maar wij voelen ons daar wel enigszins veiliger dan hier in het centrum van Driel. Daarginds kunnen we meerdere kanten uit als het eens zo ver komt dat we moeten gaan vluchten. Hier zit je midden tussen de soldaten die in stelling liggen en dan wordt het immers veel moeilijker!

Maar eigenlijk had ik jullie gisteravond al verwacht toen de Duitsers Driel met granaten begonnen te beschieten, maar later kon ik wel begrijpen dat het te gevaarlijk geweest zou zijn om naar buiten te gaan. Doch deze ochtend verwachtte ik jullie in ieder geval wel, toen meerdere inwoners hun dorp gingen verlaten. Of waren jullie soms helemaal niet van plan om hier weg te gaan?" "Wij en de familie Huibers hadden al besloten om nog maar te blijven. Te voren had ik met enkele Poolse soldaten daar-over een "gesprek", nou ja, een gesprek waarbij de handen ook een woordje bij moesten dragen.

Zij duiden mij in elk geval uit dat, mocht het in Driel tot een gevecht komen, dit niet langer duren zou dan enkele dagen en in die periode moesten wij zoveel mogelijk binnenshuis blijven als er geschoten en gevochten werd. Maar eerst moest men zorgen dat er dan voor enkele dagen voldoende eten en drinken in voorraad was. En dus willen wij ons daar aan houden en is Piet nu naar de bakker om enkele broden te halen dan hebben we die al vast!" Zei vader met enig optimisme.

"En zijn jullie dan van mening dat de strijd hier ten einde is?" "Ja, daar rekenen we wel op, vooral nu de Polen hier hulp komen aanbieden. Met gebaren probeerden zij mij uit te duiden dat daarna, dus na enkele dagen, zo ging vader verder, het gevaar wel voorbij zou zijn, als de gevechten zó zouden verlopen als zij voorspelden", aldus vader.

"Die Polen hebben je dat allemaal goed uitgeduid, maar zij hebben er nog wel iets belangrijks aan toegevoegd en dáár komt het nu juist op aan namelijk, als de gevechten zo zullen verlopen als zij verwacht hadden!

Maar de situatie is op dit ogenblik zo gesteld.

De geallieerden hebben er zeer veel belang bij dat de brug en ook Arnhem zelf zo snel mogelijk op de Duitsers heroverd wordt en dus zullen zij alles op alles zetten om dat zo gauw mogelijk tot stand te brengen. Niets is hen op dit ogenblik belangrijker! Dus komt Arnhem in het middelpunt van hun belangstelling te staan. Dat plan is al een hele tijd van te voren bedacht, want het Britse Tweede Leger is al volop in aantocht, als het inmiddels al niet in de Betuwe gearriveerd is.

En ondertussen is dit de Duitsers ook niet ontgaan en zullen zij al het mogelijke proberen te doen om te voorkomen dat Arnhem en en haar zo belangrijke verkeersbrug niet in geallieerde handen zal vallen!

Want inmiddels is generaal majoor Heinsz Harmel, de Duitse commandant van de 10de SS Pantzerdivisie in het oostelijk deel van de Over-Betuwe gearriveerd. Deze Heinsz Harmel, is een echte Duitse doorzetter, om nog maar niet te spreken van een fanatiekeling! Hij zal zich er ook niet van laten weerhouden om het de geallieerden zeer moeilijk te maken bij hun oprukken via Nijmegen en de zeer belangrijke Waalbrug, om daar aan de Betuwse zijde een Bruggehoofd proberen te vormen.

Dat zal heus niet zonder slag of stoot plaatshebben, dus gaan daar natuurlijk hevige gevechten aan vooraf en wat er dan nadien nog zal voorvallen is nagenoeg wel te voorspellen. Dan wordt de Betuwe meegesleurd in de strijd om de ook deze belangrijke brug bij Arnhem en ook Arnhem zelf in handen te krijgen.

Want vandaaruit willen de geallieerde legers doorstoten naar het noorden van Nederland, om de gelegeerde Duitsers in het westen te kunnen omsingelen en de pas af te breken met de verbindingen met hun moederland.

Ook willen de geallieerden van Arnhem uit proberen op te rukken in verschillende richtingen Duitsland in, om daar dan de uiteindelijke doodsteek te geven aan de voormalige zeer sterke en goed bewapende Duitse legers van hun Furher Adolf Hitler.

Nu verwacht men hier aanstonds al een groep Duitse soldaten die zeer waarschijnlijk moeten proberen de gelandde Polen uit te schakelen. Dus zal het er hier in de komende dagen alles-behalve veilig wezen en er niet rooskleurig uit gaan zien.

Dus was ik een andere mening toegedaan.

Want eigenlijk ben ik naar hier gekomen om jullie te vragen hier weg te gaan, voordat de gevechten begonnen zijn. Nu kan dat nog, maar als jullie daar te lang mee wachten komen jullie misschien midden tussen de strijdende partijen te zitten, met alle gevaar en narigheid van dien. Dus wil ik jullie aanraden hier zo vlug mogelijk weg te gaan en dan langs de boerderij "De Noordhoek" te komen, daar zijn wij ook nog aanwezig en raken we elkander op deze manier niet kwijt in zo'n bijzondere situatie." zei ik, en probeerde zo mijn ouders met deze goede raad te doen besluiten om thuis weg te gaan. En daar gaf vader zijn mening over.

"Wanneer wij zouden besluiten ons huis en het bedrijfje te gaan verlaten, is het daarna toegankelijk voor iedereen en hebben wij er geen toezicht en controle meer over en kunnen wij het in de komende tijd als verloren beschouwen. Daar hebben we hier toch altijd niet voor gewerkt. Dus zou ik het liever nog een paar dagen aan willen zien en zijn we hier misschien nog gauw bevrijd. Dat verwachtten de Poolse soldaten eigenlijk ook, die ik vanmorgen hier gesproken heb.

Maar daar wil ik echter niet alleen met je moeder over beslissen, daarmee zullen we wachten tot je broer terug gekomen is van de bakker en dat zal niet zo lang meer duren, want hij is al enige tijd weg. Als hij terug is zullen wij het even vlug met elkander overleggen en als we besluiten hier toch weg te gaan, komen wij in elk geval bij jullie langs op de boerderij. Zullen wij dit dan als afgesproken houden?" vroeg vader.

"Dat vind ik heel goed, maar ik wil er toch nog wel sterk op aandringen om hier niet te blijven en zo gauw als mogelijk is weg te gaan. Want als ik naar deze Poolse soldaten kijk die hier rondom in stelling liggen achter een mitrailleur, dan komen jullie hier midden tussen de strijdende partijen te verkeren, als er tenminste een Duitse groepering naar hier zal komen." zei ik.

En terwijl explodeerden er granaten noordelijk van ons in de directe omgeving van de beide kerken en ook dicht bij het dorpscentrum. We hielden ons zo dicht mogelijk tegen de achtergevel van ons huis en de Polen doken dieper weg in hun schuttersputten. Alleen hun helmen zag ik nog iets heen en weer bewegen.

Inmiddels werd het weer rustig en besloot ik terug te keren naar de boerderij De Noordhoek. Tegen mijn ouders zei ik dat ze voor de veiligheid beter naar binnen konden gaan en ik liep toen even met hen mee naar de oostkant van ons huis waar zich de buitendeur bevond. Toen ik in de richting van de Dorpsstraat keek, zag ik daar achter de woonhuizen Poolse soldaten lopen die een mitrailleur bij zich hadden.

Naast ons huis, dichtbij de sloot, was die nacht blijkbaar een zware granaat tot explosie gekomen en had daar een grote granaattrechter veroorzaakt. Dat was tegenover het keukenraam waarvan de ruit totaal verbrijzeld was. Aan stukken gevallen dakpannen en gedeelten van de windveer lagen verspreid over het erf. Piet was nog niet terug van het brood halen, maar toch besloot ik niet te wachten tot hij terug was, want ik hoorde het Duitse geschut opnieuw vuren en kwamen projectielen naar schatting ergens in het begin van de Molenstraat terecht, waar zich nog de oude, R.K. jongensschool bevond.

Ik vroeg mijn ouders zolang binnen te blijven en als mijn broer terug was, of zij dan meteen wilden overleggen wat hen het beste leek op dat moment.

"Vertel hem in elk geval ook waarvoor ik naar hier gekomen ben. En ik hoop dat het niet voor niets geweest is!!" zei ik en verliet toen ons erf. Voordat ik bij het erf van Huibers de bocht om ging riep ik nog tegen mijn ouders, die mij na stonden te kijken: "Kom in ieder geval naar ons op de boerderij als jullie besluiten weg te gaan en pas vooral goed op je zelf!!"

Het was natuurlijk heel goed te begrijpen dat mijn ouders het erg moeilijk vonden om huis en haard zomaar achter te moeten laten waar zij jarenlang voor gewerkt hadden. Maar onder deze oorlogsomstandigheden ging de veiligheid toch immers boven alles!! Dan heeft men uiteindelijk heel weinig keus, doch oudere mensen realiseren zich dat blijkbaar niet zo gauw; zulk een mentaliteit is er van kindsaf in vastgegroeid. De mensen moesten tevreden zijn met een zeer bescheiden inkomen en zuinig zijn op alles wat ze bezaten, dus was het geen wonder dat ze zo reageerden.

Op hetzelfde moment dat ik het erf van de familie Huibers passeerde, zag ik een paar Poolse militairen met een mitrailleur lopen! Zij stelden dat wapen op onder een oude, breed uitgegroeide knotwilg, die achter een hooimijt stond, tamelijk dicht bij een sloot. Het geheel werd meteen gecamoufleerd met takken van de boom en groene ruigten dat langs de sloot groeide. Toen ik even later in hun richting keek, lagen zij compleet uit het zicht van eventuele naderende Duitse soldaten.

Luid knalde opeens het Duitse geschut hoog op het Duno-plateau en braakte daarmee de gevaarlijke projectielen uit over het anders zo mooi en rustig gelegen dorpje Driel. Verspreid over het centrum van dat kleine plaatsje kwamen ze tot explosie, dat met een geweldig geknal en gekraak gepaard ging.

Vlug probeerde ik verder te fietsen in de tegenovergestelde richting om weer op "onze boerderij" te komen.

Toch wel enigszins ontdaan was ik van mijn ouders weggegaan en had daarmee tevens mijn stukje geboortegrond verlaten, waarop ik mijn jeugdjaren en de jaren daarna met mijn ouders en mijn broer had doorgebracht. Dat dierbare plekje waarvan je in die jaren was gaan houden, zouden wij dat ooit nog weer eens terug zien?? Mijn filosofie werd echter opeens verstoord toen er vanaf de "Duno" weer opnieuw granaten werden afgevuurd die direct daarna over mij heen floten en in een weiland een eind verderop explodeerden. Enkele koeien die er liepen te grazen, stoven van schrik uit elkaar en holden in het wild alle richtingen uit. Eén van hen liep heel gebrekkig, hinkte een paar stappen en zakte toen in elkander en begon van zich af te trappen.

Vermoedelijk was zij door een granaatscherf getroffen en natuurlijk kon mij zoiets ook overkomen.

Vlug fietste ik verder en zag rechts van mij in de boomgaard van Jan Jansen en Dirk van Renes, Poolse militairen bezig zich in te graven langs een sloot.

Wéér vuurde het Duitse geschut en explodeerden er granaten in de omgeving van de Ned. Herv. kerk. Grijze rook steeg op en ik had krakende geluiden waar genomen. Vanaf de overzijde van de rivier hoorde ik gestotter van een zware mitrailleur.

Gelukkig voor mij was dat schieten op dat moment niet op mij gericht, want ik hoorde geen kogels door het luchtruim fluiten boven mij. Eigenlijk jammer toch, al die waanzin op dat ogenblik, want het zag er werkelijk naar uit, dat het opnieuw een prachtige herfst dag zou worden. Enkele kleine groepjes kieviten buitelden nog volop door het luchtruim, alsof er geen einde aan de zomer bleek te komen.

Iets verderop langs mijn route stond rechts van mij de oude hoeve met hooiberg en tabaksschuur van het gezin Maas van de Berg. Nog altijd zeer romantisch gelegen op de plaats, waarop in de vorige eeuw ongeveer het kasteel "De Oldenhof" gestaan heeft. Westelijk vanaf het erf met hooiberg lag nog een overblijfsel van een zeer oude gracht, waarlangs wel meer dan honderd-jarige breed uit elkander gegroeide knotwilgen stonden, die soms prachtig afspiegelden in het heldere water van de gracht, als dat nog niet bedekt was in het vroege voorjaar, door een dikke laag kroos. Aan het einde van die gracht lag de Oldenhofselaan, met links en rechts een lange rij hoge populieren, met hier en daar langs de slootkanten, opslag van de iepen bomen, die er in de 19de eeuw gestaan moeten hebben; een prachtig stukje natuur. Ook stonden er op sommige plaatsen nog grote, witte Meidoornstruiken en een enkele heerlijk geurende hondsroos. En als er dan plotseling vernielende projectielen in dat stukje prachtige natuur explodeerden, werd je daar erg gedgeprimeerd van. Dan bemerk je dat je opeens in een heel andere wereld beland met een mentaliteit die het blijkbaar heel normaal vindt om ineens alles te vernietigen wat voorheen met zeer veel vermoeiende arbeid opgebouwd werd.

Ik bevond mij op dat ogenblik in het voorste deel van de genoemde laan en hoorde opnieuw de mitrailleur stotteren en bijna gelijktijdig vuurden de Duitse kanonnen granaten af, die weer in de Kerkstraat uit elkaar knalden. Dat vermoedde ik tenminste, want ik keek niet achterom. Ik keek naar een mooie, bloedrode parachute die links van mij op een stuk percelenland lag, met daar dichtbij een langwerpige, witte container.

Hier en daar waren al reeds toppen uit de populieren geschoten die verspreid onder de bomen lagen. Wilde ik verder fietsen moest ik nu en dan mijn fiets daar overheen dragen en in het wegdek zaten ook al enkele grote granaattrechters. Daar waren de mensen van het Rode Kruis met de boerenwagen en ik, ongeveer een uur geleden voorbij gekomen. Nadien waren daar blijkbaar enkele projectielen geexplodeerd. Dus hadden wij daar het gevaar daar net ontlopen.

Goed om mij heen kijkend fietste ik verder, maar moest vaak stoppen om de fiets weer over een boomtop te dragen. Dat hield nogal op en dit was eigenlijk tegen mijn zin, want in dat vrije veld was ik wel trefbaar voor mitrailleurkogels of granaatscherven. Opnieuw hoorde ik het afvuren van projectielen en hoorde ze met een iets afwijkend geluid in mijn richting komen, maar toen had ik mij alreeds van mijn fiets ontdaan. Heel snel zocht ik dekking achter en flinke, dikke stam van een populier en ik lag amper, toen enkele granaten tamelijk dichtbij met hevige explosies uit elkaar barstten. Er volgde een enorme luchtdruk en voelde gelijk iets op mijn rug vallen, geen scherven maar iets zwaars, dat later kluiten klei bleken te wezen met gras en al!

Er sloegen granaatscherven tegen de stammen en takken van de populieren, bladeren kwamen omlaag dwarrelen en ik rook kruitdamp. Vanwege de felle explosies had ik een doof gevoel in mijn oren en van de schrik was ik even blijven liggen en hoorde verderweg het stotteren van machinegeweren, doch dat had nog steeds te maken met de gevechten in Oosterbeek, ook al was daar de eigenlijke strijd al reeds beslist.

Voorzichtig kwam ik uit mijn ongemakkelijke houding overeind en vielen er kluiten aarde van mijn kleding. Ik vervolgde mijn weg. Iets verderop zag ik een koe dood in een weiland liggen. Of die er op de heenrit ook al gelegen had, wist ik niet, men kon in zulke situaties ook niet alles waarnemen.

Ik hoopte dat mijn ouders en broer niet lang meer zouden wachten met weg te gaan, want het Duitse geschut vuurde wéér granaten af die schuin links voormij uit explodeerden bij de woningen van P. Hermsen, Gr. Zeegers en H. Florissen. Daar ongeveer zag ik rook opstijgen die boven de fruitboomgaarden uit kwam.

Ik was steeds op mijn qui-vive als ik projectielen af hoorde schieten, om nog net op tijd ergens dekking te kunnen zoeken. Duurde dit echter te lang, kon het fataal aflopen.

Na nog enige malen mijn fiets over een boomtop te hebben gedragen was ik aan het einde van de laan angekommen, die daar een haakse bocht naar rechts maakte. Ruim honderd meter verder stond toen en staat nog steeds links het woonhuis op de hofstede van de familie J. Lamers, dat nog tamelijk onbeschadigd was. Er waren door luchtdruk wel een tiental pannen van het dak geslagen die aan stukken op het erf terecht gekomen waren. In de kerseboomgaard zaten diepe granaatkuilen en lagen er vele takken onder de bomen.

Wéér ongeveer honderd meter verder maakte de weg een bocht naar links en stond er eveneens links van dat weggetje een doornen haag van ruim één meter hoog.

Aan het einde daarvan kwam ik bij een brugje over de Drielse-Zeeg, een flinke waterafvoersloot die haar loop grotendeels langs Driels grondgebied had. Zij had haar oorsprong ergens in de omgeving dat noordelijk van de buurtschap "Het Vlot" ligt. Vandaar stroomde zij vóór de genoemde buurtschap langs, met een grote bocht een eind verderop, langs de Honingveldsestraat en voorlangs de conservenfabriek van Baltussen, naar het einde van de Dorpsstraat van Driel. Ging daar onder een duiker door en vervolgde haar loop, steeds maar in westelijke richting, langs de rechterzijde van de Hoenveldsestraat, (die in vroegere jaren door de Drielse inwoners "De Holland" genoemd werd), tot aan het begin van de Groenewoudsestraat, bij de brug rechts over die genoemde sloot (Zeeg), waarmee men op de boerderij De Noordhoek kon komen.

Vanaf daar stroomde zij steeds verder, tussen weilanden door en ging ook weer onder een duiker door in de Uilenburgsestraat bij Heteren. Ging daar met een grote boog langs de boerderij "Het Veld", om vandaar in zuidelijke richting verder te stromen en uit te monden in de daar liggende Linge, bij de boerderij "Muskus-Houw" een steeds weer verbouwd historisch boerderijtje dat daar vlak noordelijk van het riviértje De Linge staat.

Dit is altijd nog een mooie, zeer interessante voettocht, die men natuurlijk wel moet maken, liefst op een mooie, zonnige lentedag in de vroege ochtend. Maar ik vertel verder over mijn belevenissen in de ochtend van vrijdag de 22ste september 1944 en dan helaas wel in een oorlogssituatie.

Via de Oldenhofselaan en langs het bedrijfje van Lamers kwam ik dus bij de Drielse-Zeeg en daar iets schuin tegenover stond toen en nog steeds een boerenwoning, waarin toen de familie J. Hanhart woonde. Over een houten brug passeerde ik de genoemde Zeeg en rechts lag de populierenlaan, waar ik diezelfde ochtend door heen gefietst was op weg naar ons thuis.

Die laan was het laatste deel van de Hoenveldsestraat en om weer op de boerderij te kunnen komen, moest ik die laan passeren. Links en rechts daarvan lagen grote uitgestrekte weilanden en hadden de Duitsers dus ruim zicht in mijn richting. Maar waarom zouden zij zich druk maken over één persoon die daar toevallig in z'n ééntje door die laan reed. En tóch was ik op de heenrit door mitrailleurs beschoten, zelfs stukken boomschors waren van de populierenstammen afgeschoten. Dus bleef ik op mijn qui-vive! Vanuit Oosterbeek vernam ik kanonvuur en stotterden er ook zware mitrailleurs en hoorde in de verte doffe explosies. Maar dat was op dat moment eveneens ook in Oosterbeek.

Toch bleef ik goed opletten naar elk geluid dat met schieten te maken kon hebben, want daarop moest ik reageren door mij snel te laten vallen. Deze keer bleef het echter goed gaan. Links van mij, maar dan wel een eind verderweg, zag ik enkele personen door een weiland gaan in de richting van de boerderij "De Bouwkamp". Als men daar langsop liep kwam men op de weg die door het gehucht Homoet liep in de richting Valburg, dat enkele kilometers verder gelegen was.

Zeer wel mogelijk waren deze personen iets eerder uit Driel weg ge gaan, anders had ik hen onderweg wel opgemerkt.

Al gauw was ik aan het einde van de laan gekomen en ging rechtsaf over een smal weggetje naar de boerderij waar ik en nog enkele gezinnen een voorlopig thuis gevonden hadden. Maar ik zou mij echter pas helemaal tevreden voelen als ons gezin weer bij elkaar was. De andere mensen waarmee ik op die boerderij verbleef waren blij dat ik terug was van mijn bezoek aan thuis. Men had ook horen schieten toen ik weg was en hadden zorgen om mij gemaakt en daar was Schrijver ook bij. Hij kwam naar mij toe lopen en zei:

"Op de heen-en terugweg had je wel gewond kunnen raken en wie zou je daar gevonden hebben en hoe hadden wij dat te weten moeten komen? Waarom moest je zo nodig terug naar huis. Het is hier toch ook nog tamelijk veilig?"

Blijkbaar had hij het overbodig gevonden om naar mijn ouderlijk huis te gaan, want enigszins boos ging hij verder:

"Je ouders en broer zijn neem ik aan, oud en wijs genoeg om in zo'n situatie een besluit te moeten nemen, wat zij uiteindelijk moeten doen of laten!"

Toen maakte ik mij ook even kwaad en zij tamelijk duidelijk:

"Jij hebt goed praten, want jullie zijn hier met het hele gezin bij elkander en dat is met ons gezin juist niet het geval. Als ik er niet heen gegaan was, had ik ook niet geweten waartoe zij zouden besluiten en was een kans groot dat wij elkaar kwijt konden raken en daarom maakte ik zorgen over mijn familie thuis en nu weet ik tenminste wat er besloten is." was mijn antwoord.

Toen bromde hij iets onverstaanbaars en zette ik mijn fiets in de schuur. Daar hoorde ik Annie, de oudste dochter van Schrijver, tegen haar vader zeggen dat de koffie klaar was.

Schrijver stond nog op het erf toen ik de schuur uit kwam en gingen we samen de keuken binnen. Daar vertelde ik mijn ervaringen van de situatie die ontstaan was, na de landing van de Poolse parachutisten. Dat zij zich overal in het dorp ingegraven hadden en dat er Duitsers naar Driel onderweg waren om daar de Polen buiten werking te stellen. Dus stond er ons nog wel het één en ander te wachten. En zou het allemaal in verband staan met de strijd die al enige dagen voortduurde om de brug bij Arnhem.

Het ging er nu toch wel naar uitzien, met al die militaire activiteiten op Betuws grondgebied, dat de Betuwe mee gesleurd werd in de strijd om de brug bij Arnhem.

Wie had dat ooit kunnen denken, dat De Betuwe, die rustige streek tussen de rivieren de Waal en de Rijn, de eigenlijke fruittuin van Nederland, nu een groot werkterrein dreigde te worden van oorlogshandelingen met alle narigheden van dien.

Onze streek dreigde onder de voet gelopen te worden door twee grote strijdmachten, te weten: de alsnog sterke en goed bewapende Duitse legereenheden aan de ene zijde, de andere, het grote Britse Tweede Leger, dat is samengesteld door Engelsen, Canadezen, Ieren en Schotten, aan de andere zijde.

Als die hun krachten gaan meten, wat zal er dan op het laatst overgebleven zijn van ons eens zo rustig en romantisch stukje geboortegrond dat "De Betuwe" genoemd werd.

"Och, misschien valt alles nog wel mee!" zei de vrouw van Schrijver, nadat ik zo het één en ander naar voren gebracht had.

"Dat is natuurlijk ook nog mogelijk, maar zoals het er op dit ogenblik voor staat, vrees ik het ergste," zei ik.

Na de koffie ging ik weer naar buiten, haalde mijn verrekijs uit de koffer die in de schuur stond en liep daarmee naar de oostzijde van het woonhuis. Vandaar had ik heel goed uitzicht op de Oldenhofselaan en haar omgeving. Daar vandaan verwachtte ik de komst van mijn andere huisgenoten, namelijk mijn ouders en broer. Ik stelde de kijker zo scherp mogelijk af en tuurde van links naar rechts en weer terug. Er was niemand waar te nemen. Ergens boven de Dorpsstraat hing enige rook en ook boven de naaste omgeving van de R.K. kerk en boven de Molenstraat.

Volgens mijn berekening kon mijn broer Piet toch al wel enige tijd van de bakker terug wezen en konden zij na besloten te hebben van huis weg te gaan, toch al op weg zijn naar ons op de boerderij. Er was op hun route echter nog niemand van mijn familie te zien. 't Was ook nog wel mogelijk dat zij op het laatst toch nog hadden besloten om thuis te blijven, maar dat betwijfelde ik, daar ik benadrukt had dat niet te doen, daar ons huis er niet veilig genoeg voor zijn zou.

Het uitzicht op de laan was echter niet geheel onbelemmerd. Want vooraan stonden tussen de populieren ook nog grote hoge iepenstruiken langs de sloot die het vrije zicht in die richting ontnamen. Dus bleef ik de rest van de genoemde laan goed observeren, want die zouden zij moeten passeren als ze naar de boerderij zouden komen en dat was onze afspraak uiteindelijk.

Enkele Engelse jachtvliegtuigen vlogen met grote snelheid door het luchtruim boven mij.

Bijna tegelijkertijd explodeerden er zware granaten in een weiland, uit de richting vanwaar ik mijn ouders en broer verwachtte. Voor alle veiligheid had ik achter de zuid-oosthoek van het woonhuis een schuilgelegenheid gekozen voor eventuele rondvliegende granaatscherven, want er konden ook nog dichterbij projectielen exploderen. Uiterste voorzichtigheid was hier geen overdaad!! En wéér opnieuw maakte ik mij zeer ongerust over mijn familie die toen mogelijk al onderweg naar onze boederij was.

Weer tuurde ik met de kijker de laan af, voor zover ik daar vrij uitzicht op had, maar helaas was daarin geen levend wezen te zien. Alleen een grote koppel kraaien vloog vandaar in mijn richting. Blijkbaar opgeschrikt door de explosies waren zij snel op de wieken gegaan. Mijn familie was echter op geen velden of wegen te zien. Toen vreesde ik het ergste! Zouden zij het toch nog op het laatst te moeilijk gevonden hebben om het hele spulletje achter te moeten laten? Was ik dan toch nog te vergeefs naar hen toe gegaan die ochtend?? Vader had er nog de grootste moeite mee om zijn bedrijfje voorlopig vaarwel te moeten zeggen. Dat was natuurlijk ook heel goed te begrijpen, want vanaf zijn trouwdag in mei 1914 had hij er zijn uiterste best voor gedaan om er een lonende opbrengst vanaf te halen en dan opeens wordt men genoodzaakt het te gaan verlaten. En daar kon ik werkelijk begrip voor opbrengen. Maarrrr..., dat gaat dan wel ten kosten van je eigen veiligheid. En daar moet toch ook rekening mee gehouden worden, maar het is zeer moeilijk om in andermans gedachten door te dringen.

Van ongedurigheid ging ik wat heen en weer lopen, met nu en dan met de verrekijker een blik naar de Oldenhofselaan te werpen. Helaas, echter zonder resultaat, niet één iemand was daar te bespeuren en heerste er op dat ogenblik blijkbaar nog een vredigerust. Maar voor hoelang nog?

Waar bleven zij nu toch, het was op dat moment toch rustig genoeg om de kans waar te nemen. Nu kon het immers nog!!

En zo liet ik mijn gedachten gaan, maar voelde mij zeer opgewonden. Helemaal links kon ik echter niet ver van mij afzien, daar lag namelijk een korenveld met tarwe en dat was door oorlogshandelingen nog steeds niet gemaaid.

Daar maakten de bosduiven en andere vogels gebruik van, want in zwermen trokken zij er heen en streken neer op het goud-gele voer. Dat was door mijn kijker heel goed waar te nemen.

Hè, bewoog daar iets boven de korenhalmen uit?? Dat waren toch geen vogels!! Vreemd, nu zag ik weer niets bijzonders. Ja toch, daar kwamen twee hoofden boven het koren uit. Nu en dan iets minder duidelijk en dan weerduidelijk genoeg om niet te twijfelen. Dat zouden mijn ouders toch niet wezen, vanuit die richting! En waar was mijn broer dan....??

Ik schrok hevig!! Waarom was hij niet meer bij onze ouders!? Hem was toch niets overkomen?? Een koude rilling trok over mijn hele lichaam en kreeg een gevoel alsof ik zweefde. Hij zal toch niet door granaatscherven getroffen zijn dacht ik en totaal onbewust bewoog ik de verrekijker, die ik door de spanning bijna niet meer stil kon houden, in de richting waaruit ik mijn ouders aan had zien komen....

Zag ik het goed? "Ja dat is hij," riep ik van blijdschap hardop. Ik kon op dat moment wel huilen van geluk toen ik hem ook zag. Iemand die zo'n situatie niet kent zal dat misschien kinderachtig vinden. Ik niet, maar mijn gevoelens tasten mogelijk dieper, dus laat hen in die waan!!

Ik was zo blij en voldaan dat zij gekomen waren, dat ik op draf naar hen toeliep. Moeder liep voorop en droeg een boodschappentas, waarin zij blijkbaar het één en ander van huis had meegenomen. Zo zorgzaam was zij altijd wel in zulke bijzondere omstandigheden. Achter haar liep vader en droeg een rol dekens over zijn schouder. Ze liepen over een zeer smal paadje langs het korenveld, dat links van hen lag; rechts lag een sloot.

Een eindje achter vader zag ik mijn broer lopen. Hij had zijn fiets bij zich die hij met moeite voortduwde op dat gebrekkige paadje. Gelukkig, we waren weer verenigd en dat was waardevol om dat te kunnen beseffen; de tranen van blijdschap stonden in onze ogen! Het had natuurlijk ook heel anders kunnen aflopen.....! Ik dacht nog even aan de projectielen die ik had horen exploderen.

"Wat was ik blij toen ik jullie zag komen. Het duurde naar mijn gedachten wel wat lang en ging al denken dat jullie niet meer zouden komen," zei ik opgelucht.

"Ja dat klopt, het duurde nogal lang voor Piet terug was van de bakker. Op de terugweg moest hij enkele malen dekking zoeken. Er vielen toen tamelijk dichtbij granaten en dat gaf nogal enig openthoud. Maar dat verhaal zullen we straks wel vertellen. Laten we eerst maar naar de boerderij gaan, dan kunnen wij daar een beetje bijkomen van de spanningen die we opgedaan hebben. Onderweg hierheen was het ook nog even heel gevaarlijk, toen er rondom granaten tamelijk dichtbij ons tot ontploffing kwamen.

Piet moet ook nog even terug om een zak met kleding op te halen. Die hebben we zolang in de laan onder een grote struik verstopt omdat wij er onderweg hierheen te veel last van zouden ondervinden. Want daar moesten we enkele keren over een paar weidehekken klimmen en met de fiets erbij was dat al heel moeilijk, dus hebben wij de zak daar achtergelaten, waar ook nog ons geldkistje in zat, waar niet zo veel geld in zit. Maar toch nog wel de moeite waard om het op te halen." Aldus een korte uiteenzetting van vader.

"Wij bevonden ons daar in het vlakke weiland en probeerden er zo vlug mogelijk vandaan te komen. Want onderweg hierheen vielen er ook al tamelijk dicht in onze buurt een aantal projectielen, zodat we even het huis zijn binnen gegaan van onze burens, de familie Huibers. Zij hadden besloten te blijven en dat kon ook, want hun kelder was wel tegen granaatinslag bestand.

Gelukkig zijn we hier op enige afstand van het dorpscentrum; daar komen nog steeds de meeste granaten terecht, dus hoop ik dat het hier minder gevaarlijk zijn zal." zo vulde vader zijn verhaal nog wat aan. Alles had blijkbaar toch wel indruk op hem gemaakt. Onderwijl waren wij vieren bij het woonhuis van de boerderij aangekomen. Van de Koppel stond voor het huis bij de voordeur. Hij had ons waarschijnlijk al aan zien komen.

Ik liep in zijn richting en vroeg, of hij het goed vond dat mijn ouders en broer ook zo lang op de boerderij mochten vertoeven als nodig mocht zijn. En dat vond hij meteen goed.

"Wij zullen hier geen moeilijkheden met jullie krijgen hé Jansen, want daarvoor kennen we jullie al vele jaren", zei hij lachend en ging iets terzijde staan om ons door te laten.

"Zoek maar een geschikt plaatsje op, er is ruimte genoeg", zei hij er nog achteraan.

Wij kwamen even later op het erf en maakten meteen kennis met de familie Schrijver en de andere gezinnen. Schrijver ging met vader en moeder de schuur in, schoof een paar stoelen bij de tafel bood hen aan te gaan zitten.

"Neem maar plaats want jullie beide zult wel moe wezen. Niet bepaald van het lopen deze ochtend, maar natuurlijk wel van de spanningen die jullie wel opgedaan hebben," zei Schrijver.

Moeder zette haar meegenomen tas op de tafel. Daarin had zij een paar broden, pakjes boter, enkele messen, vorken en lepels, die moeder van huis had meegebracht. Daarbij werd ook de rol dekens die vader op zijn schouder droeg, gelegd. Mijn van huis meegenomen koffer met ondergoed had daar al reeds een plaatsje gevonden. Zo lag dus alles wat van ons was, netjes bij elkander.

Mocht het in de komende dagen opeens nodig wezen dat we onverwacht onze vlucht moesten nemen, hadden wij het zomaar voor het pakken. Na enige tijd kwam Piet terug met achter op zijn fiets de zak met kleding en natuurlijk ook het geldkistje. De zak had er nog precies zo gelegen als hij die achtergelaten had.

We bleven nog wat napraten over de algehele toestand, tot het tijd geworden was om wat te gaan eten. Na enig overleg onderling, werd er besloten om die middag een paar boterhammen te nemen, dan zouden de vrouwen met elkaar er voor zorgen, dat er een flinke pan met zelfgekookte erwtensoep klaar zou staan voor de warme maaltijd.

Daar waren wij het allemaal direct mee eens. Dus begon ieder gezin voor de broodmaaltijd zorgen en werd er voor allemaal een flinke grote kan koffie gezet, waar dankbaar gebruik van gemaakt werd. Onderwijl werden er over en weer bijzonderheden verteld over de gebeurtenissen van de laatste dagen.

Na de maaltijd zocht een ieder een rustig plaatsje op in de zon. Nog steeds was het aangenaam weer om buiten te zitten, want de temperatuur was tot nu toe behaaglijk geweest.

Wij viereen hadden een plekje gevonden in een hoekje bij de veldschuur. Daar zaten we iets in de zon en uit de wind. Want die kwam al sinds dagen uit het noordoosten al was hij dan ook heel zwak. Dus leek het wel een zomerse dag te zullen worden.

Toen wij viereen daar zo gezellig bij elkander zaten, was het eigenlijk een mooie gelegenheid om naar de belevenissen van mijn ouders en broer te luisteren.

De belevenissen van mijn broer.

"Nadat de Poolse parachutisten tegen half zes geland waren in de naaste omgeving van de boerderij "De Schyutgraaf" en de boerderij "Het Honingsveld", besloot ik daarna even naar ons dorpscentrum te gaan kijken. Ik wilde iets meer van deze situatie te weten komen. Daar hoefde ik niet lang meer op te wachten, want amper stond ik voor het cafe van Job Bulte, of ik zag op eens Poolse parachutisten vanuit de Dorpsstraat in mijn richting komen. Zij liepen in lange rijen achter elkaar aan beide kanten van de weg en hielden hun geweren in de aanslag en hun blik in de ogen ging van links naar rechts. Onder hen werd geen woord gesproken; het ging allemaal heel rustig, zonder teveel commanderen of andere overdadige drukte.

Het begon al een beetje te schemeren, maar hoe laat het was heb ik op dat moment niet op gelet. Dat was voor mij van minder belang. Het ging mij om te weten te komen wat de opdracht van de parachutisten was, want zij waren toch afgeworpen om één of andere opdracht uit te gaan voeren.

Tegenover de R.K. kerk en het Parochiehuys werd halt gehouden. Blijkbaar werden daar orders uitgedeeld, zoiets waren mijn gedachten tenminste. Ik stond er ook niet bij, maar kon alles wel goed horen. Er werd schijnbaar ook onder elkaar overlegd en een ogenblik later ging er een groep para's terug om zich blijkbaar te verspreiden.

Een aantal trok terug naar de Dorpsstraat, anderen gingen de Molenstraat in en er ging ook een gedeelte bij ons de Broekstraat in. Langs akkers en in boomgaarden begonnen zij zich toen al gauw in te graven in eenmansgaten.

Ik hoorde daar ook nog vertellen dat er al reeds een groep parachutisten via de Molenstraat en de Baltussenweg in de richting van het Drielseveer gegaan was en dat er ook al Poolse parara's bezit hadden genomen van de boomgaarden van Sjors v.d Mark, Florissen en Wels die op de boerderij "Het Ooievaarsnest" woonde, maar zelf had ik dat niet gezien. Dat was blijkbaar al geregeld voordat ik mij in het dorpscentrum bevond.

In elk geval was ik iets te weten gekomen en besloot weer naar huis terug te keren.

Ongeveer halverwege onze Broekstraat stond een groepje Duitse soldaten met paard en wagen, die zich blijkbaar over wilden geven aan de Poolse parachutisten. Een Poolse militair die hen zag staan, riep hen iets in het Duits toe. Meteen staken de Duitsers hun handen omhoog. Daarna volgde er opnieuw een bevel. Toen ontdeden de Duitsers zich van hun ransels, die ze met hun wapens op de wagen legden.

Nadat zij zich op deze manier over gegeven hadden, deelden zij aan enkele omstanders, dus ook aan mij, dekens, maar ook nog andere gebruiksvoorwerpen uit, waaronder ook nog een verrekijker. Die had ik natuurlijk heel graag willen hebben, ja wie niet?? Vooral in die jaren. Toen had men daar het geld niet voor om zoiets aan te kunnen schaffen, want een goede verrekijker was toen een waardevol bezit!

Een andere dorpsgenoot kreeg de verrekijker aangeboden en werd hij de gelukkige eigenaar. Aan mij werd een deken overhandigd die ik toch wel dankbaar in ontvangst nam.

Het volgende ogenblik werden de Duitse krijgsgevangenen door de Polen weggevoerd. Andere Poolse militairen gingen zich ook ingraven langs de Broekstraat. Weer anderen deden dat in de boomgaarden van Jan van Dorus Jansen, Schoonhoven en de gebroeders Vos. Ik ben toen maar doorgelopen naar huis omdat ik mijn ouders niet te lang alleen wilde laten in deze bijzondere situatie.

Ook rondom het erf en in de boomgaard van de familie Huibers en eveneens bij ons in de boomgaard en ook in de groentehof, zag ik Poolse parachutisten heen en weer lopen, die een aanvang begonnen te maken met het graven van eenmansgaten.

Later in de avond, toen het eenmaal goed donker geworden was, begonnen er opeens, verspreid over het hele dorp, Zware granaten te vallen. Die explodeerden op verschillende plaatsen en het leek wel, of ze gezaaid werden over het hele dorp.

Daar is de Drielse bevolking natuurlijk erg van geschrokken, want daarna werd het er voor de inwoners van Driel niet veiliger op. Overal explodeerden er op een gegeven moment projectielen. O.A. in de Dorpsstraat, in de buurtschap de "Keulsekamp", in het centrum van ons dorp en in wei- en bouwlanden vlak bij ons.

Enkele daarvan kwamen tot explosie dicht naast ons huis, in de walkant van de sloot die op ongeveer zeven meter afstand van ons huis lag. Toen sloegen scherven met veel geweld tegen de zijmuur en het keukenraam waarvan de ruiten aan diggelen vlogen. De scherven die door de luchtdruk van de explosie het luchtruim ingeslingerd werden, hoorden we op de dakpannen terecht komen en deze rammelden daarna omlaag. Dat ging dan allemaal vreselijk te keer en om dan gevrijwaard te zijn tegen granaatscherven, trokken wij ons terug, met onze naaste burenen die in de andere helft van ons huis woonden, in de schuilkelder die zich achter ons huis naast het erf bevond.

Werd het echter na lange tijd te kil en vochtig, besloten wij toch naar huis terug te gaan als zich daar de gelegenheid voordeed. Dan gingen wij met ons drieën in de gang van het huis liggen, daar lagen we betrekkelijk veilig tussen vier muren. Maar van slapen kwam helaas niet veel terecht, vanwege het vele lawaai van de exploderende projectielen buiten om ons heen als deze vlakbij uit elkander barstten.

Wij zijn ook wel eens erg bang geweest dat er granaten door het dak zouden slaan, want soms sloegen de granaatscherven de dakpannen aan stukken, die dan omlaag vielen en op de planken zolder boven ons terecht kwamen. Ook dát was zeer angstig om aan te horen. Tijdens het vele schieten hebben wij er meerdere malen aan gedacht dat er ook wel eens een granaat brand zou kunnen veroorzaken, met alle vreselijke gevolgen van dien!!

De houten windveer aan de voorgevel van het huis heeft het ook heel vaak moeten ontgelden als deze door scherven geraakt werd. Dat gaf dan zo'n harde slag, alsof er een bliksem insloeg!

In de wei tegenover ons huis, aan de andere zijde van de sloot, vielen heel vroeg in de ochtend ook enkele granaten. Door de scherven sloegen enkele ruiten van het kamerraam aan scherven en liep de buitendeur zware schade op. Gelukkig is er vannacht geen granaat op ons huis terecht gekomen, want daar waren we juist erg bang voor geweest.

Later in de nacht werd er minder geschoten en hebben wij nog enige tijd ongestoord kunnen slapen. Maat nadat het eenmaal goed licht geworden was zijn we toch maar opgestaan. En terwijl moeder de broodmaaltijd gereed maakte, ging ik even naar buiten om daar wat rond te kijken, hoe alles er uit zag.

In het weiland naast het huis zaten op enkele plaatsen diepe granaatkuilen en er was door een geexplodeerde granaat een groot stuk van de slootkant weggeslagen. Naast het huis lagen vele dakpannen aan stukken op het erf. Achter ons huis, vlak naast de schuilkelder, was zeer waarschijnlijk een projectiel in de appelboom geexplodeerd, die er vlakbij stond. Er was een grote, dikke tak afgeslagen.

Door de luchtdruk van de explosie was deze een vijftal meters van de boom weggeslagen. Maar dat is waarschijnlijk niet gebeurd terwijl wij ons in de schuilkelder bevonden. Dit moet natuurlijk een enorme harde slag veroorzaakt hebben en daar kunnen wij ons dus niets van herinneren.

Bij ons in de boomgaard was een dikke stam van een pereboom van ruim veertig centimeter doorsnee, dwars doormidden geslagen. De enorme kroon lag een eind van de stam vandaan. Als je dat ziet kun je pas begrijpen welk een kracht daarvoor nodig is.

Van de andere bomen waren ook veel takken afgeslagen en er waren ook enkele granaten in de boomgaard terecht gekomen, vandaar die ravage. Gelukkig was ons huis tot nu toe bespaard gebleven.

Ik liep terug en ging aan de voorkant van ons huis kijken. Daar waren Poolse soldaten weer begonnen met het graven van eenmangaten (schuttersputjes). Zij staken hun hand op toen ze mij zagen en dus groette ik terug, maar probeerde geen gesprek met hen te beginnen want van die Poolse taal verstond ik niet één woord!! Dus liet ik hen rustig verder gaan met graven en besloot ik naar bakker Hermsen te gaan om brood te halen, want dat zouden we wel nodig hebben voor de komende dagen. Hermsen woonde aan de Rijndijk. Bij ons vandaan was het de kortste weg via de boomgaarden van Rennes en Jan Jansen, zijn buurman.

Ook in die boomgaarden lagen Poolse militairen in stelling en zij bleven mij goed observeren waar ik heen ging. Al tamelijk dicht bij de dijk werd ik staande gehouden door een nog zeer jonge, rosige Pool. Hij duidde uit dat ik daar niet komen mocht, maar ik probeerde hem uit te leggen, met veel gebaren, dat ik naar de bakker wilde om brood te halen en ik wees in de richting waar ik zijn moest. Het huis van Hermsen konden we vandaar goed zien staan.

De Pool nam echter geen risico en liep met mij mee in die richting die ik hem aanwees. Hij vertrouwde mij toch blijkbaar niet helemaal dat ik heel wijs van hem vond, want een militair in oorlogstijd mag eigenlijk niet de fout begaan om een burger direct te vertrouwen. Dus ook deze Pool nam geen halve maatregel en was ook heel voorzichtig in deze situatie.

Toen hij even daarna de bakkerswinkel kon zien staan zei hij "OKé!" en maakte een gebaar dat ik mijn weg kon volgen en keerde daarna terug naar zijn kameraden in de boomgaard.

Toen ik in de bakkerij kwam bleek er niemand meer aanwezig te zijn. De deur stond open en in de rekken lagen nog een flink aantal broden. Toen heb ik nog enkele keren geroepen of er ook iemand aanwezig was, maar ik kreeg daarop geen antwoord. Blijkbaar waren ze die zelfde ochtend al tamelijk vroeg naar elders vertrokken voor het eventuele naderende gevaar.

Toen heb ik toch maar een paar broden meegenomen, want daarvoor was ik uiteindelijk ook naar de bakker gegaan. Zowel als op de heenweg ging ik ook weer terug over het erf van G. Krebber, maar achterbij de zeer oude schuur, die nog tijdens de tabakscultuur in de beginjaren 20 van de vorige eeuw, dienst heeft gedaan als droogschuur voor de toen geoogste tabaksbladeren, ging ik deze keer daar linksaf en ben toen achter de Chr. school heen gelopen en kwam even later bij de Ned. Herv. kerk in de kerkstraat en juist op dat moment begonnen er weer granaten te vallen ergens langs de Rijndijk ongeveer bij de kolk "De Waai" of ergens daar omtrent. Dus vond ik het voor de veiligheid raadzaam een ogenblik onder de toren van de genoemde kerk te gaan. Daar waren al reeds meer families aanwezig, vooral uit de buurtschap "Boven-Driel, de Achterstraat en de vogelenzangsestraat. Uit de Molenstraat zag ik één gezin, namelijk Jo Zeegers en zijn zuster Cato. De rest die er hun toevlucht genomen hadden waren afkomstig uit de Kerkstraat. Dat waren o.a.: het gezin Beatse, Van Baal groenteman, Ijkhout timmerman-aannemer, Lemstra hoofdonderwijzer v.d. Chr. school en in een glimp zag ik Voorsteeg de dominee en zijn vrouw ook nog. Mogelijk waren er nog meer aanwezig op dat moment, maar er werd nogal heen en weer gelopen en ik lette daar ook niet zo op. De veiligheid was belangrijker in zo'n situatie.

In de naaste omgeving hoorden we granaten uit elkander knallen, enkele tamelijk dichtbij, anderen weer iets verder van ons verwijderd. Wel roken we kruitdamp en dat was een bewijs dat er tamelijk kortbij explosies hadden plaatsgehad.

Na enige ogenblikken was het opeens weer rustig geworden en ben ik naar buiten gegaan, na de anderen een voorspoedige toekomst gewenst te hebben. Hier en daar hadden de granaten al grote vernielingen aangebracht, maar dat was waarschijnlijk 's nachts al gebeurd. Overal om me heen lagen vele kapotgeschoten voorwerpen, stukken dakpannen, glas, stenen en grote spaanders hout en er waren ook tuinhekken en andere omheiningen door granaatscherven vernield. En de oude schuur van Holleman de caféhouder had al een voltreffer te verwerken gekregen; een groot gat was in het dak geslagen en waren er veel dakpannen door weg. De rest lag nog schots en scheef maar waren nog wel op het dak bijven liggen. Vanaf de kerk keek ik even in noordelijke richting over de Rijndijk heen en zag daar in de verte, aan de andere zijde van de rivier de Rijn, het veel hoger gelegen "Duno-plateau" op de heuvelrug tussen het Hevea-dorp en de Doorwerth.

Daar ergens op dat plateau moesten de Duitse kanonnen in stelling gebracht zijn die hun granaten over de rivier heen uitbraakten over Driels grondgebied.

Zien deed ik ze natuurlijk niet, daar ze zeker wel goed gecamoufleerd opgesteld zouden staan, want de Duitsers hielden niet van halve maatregelen.

Daarvandaan hadden de Duitsers een zeer goed uitzicht over een groot deel van de Over-Betuwe en vooral ons dorp Driel lag als het ware aan hun voeten en konden dus een groot gebied observeren.

En misschien zagen ze mij wel staan met hun verrekijsers.

Lang durfde ik echter niet mijn ouders alleen te laten in deze gevaarlijke en onzekere situatie. Dus besloot ik verder te gaan en ditmaal niet via de boomgaarden, want dat hield te lang op. Van de grote, hoge oude lindebomen, die voor de hoofdingang van de kerk stonden, waren ook vele takken omlaag gekomen door de beschietingen en men moest goed opletten er niet over te zullen vallen. En er lagen ook nog grote stukken kapotgeschoten draad en ijzer van de omheiningen verspreid over het wegdek.

De kanonnen op de Duno braakten weer opnieuw hun projectielen het luchtruim in en direct daarna explodeerden ze ergens achter de Katholieke kerk. Precies kon ik dat ook niet zien, wel steeg daar even later grijs-blaauwe rook op.

Dus moest ik wel op mijn qui-vive zijn, wilde ik niet onverwacht met granaten geconfronteerd worden.

Verderop lagen gebroken draden van de elektrische bovenleidingen in een wir-war over de straat. Dus moest ik zeer goed uitkijken waar ik liep. Want het wegdek was daar ook in zeer slechte staat. Die zat vol met gaten. Waarschijnlijk waren daar ook al projectielen geexplodeerd want de ruiten in de ramen van het huis van C. Hermeling de smid, waren daardoor blijkbaar allemaal aan gruzelementen geslagen. En toen ik iets verder doorliep, zag ik direct, dat dat ook het geval was met de woning van de familie van Hagen de schoenmaker. Om de huizen heen lagen al heel veel aan stukken gevallen dakpannen.

Hier en daar zag ik Poolse soldaten die in hun vers gegraven eenmansgaten hadden plaatsgenomen. Hun gehelmde hoofden kwamen er alleen nog maar bovenuit. En hun ogen volgden je helemaal. Wéér vuurden de Duitse kanonnen en floten de projectielen hoog over mij heen door het luchtruim. Ergens verderop hoorde ik ze exploderen, in de naaste omgeving van de buurtschap de Keulse-kamp of daar omtrent.

Ik zag maar een enkele dorpeling in de straat en het geheel zag er verlaten en geheimzinnig uit, dus kan men wel begrijpen dat ik mij daar helemaal niet zo veilig vond.

In de boomgaard links van mij, net vóór de grote bocht bij de R.K.kerk naar rechts, keken een paar gehelmde hoofden van Poolse militairen in mijn richting en volgden mijn doen en laten.

Ik probeerde zo gewoon mogelijk te doen als een burger persoon die naar de bakker gegaan was om brood te halen. Al hielden de soldaten mij wel in de gaten, ze namen verder geen notitie van mij en lieten me rustig verder gaan. Toch voelde ik mij daar in de Kerkstraat niet helemaal op mijn gemak en wilde dus zo gauw als maar mogelijk was naar huis, naar m'n ouders. Want ik wist op dat moment ook niet, hoe de situatie daar zijn zou.

Toen ik bijna tegenover het café van Job Bulte was, dreumden de Duitse kanonnen en huilden een moment later granaten door het luchtruim, maar waren blijkbaar dichterbij dan ik dacht. Snel vluchtte ik bij Bulte binnen. Dat was de veiligste mogelijkheid op dat ogenblik om dekking te zoeken.

En dat was nog n  t op tijd, want plotseling hoorde ik de projectielen met veel geweld uit elkander barstten ergens in de Molenstraat en toen ik naar buiten keek steeg er rook op naast de R.K. jongensschool en boven de kersenboomgaard daar tegenover.

En voor ik erop verdacht was, explodeerden opnieuw een paar granaten heel dichtbij en door de rondvliegende scherven moest de winkelruit het ontgelden; die hoorde ik aan stukken slaan, dat was even schrikken, zo'n harde slag gaf dat!

Vlak naast de winkel (kruidenierswaren) om de hoek, was door de Polen een mitrailleurstelling aangelegd, die bemand was door enkele militairen, die in stelling lagen achter een mitrailleur. Zij groetten mij beleefd, maar maakten een gebaar dat ik zo vlug mogelijk door moest lopen. Blijkbaar dreigde er gevaar !

Dit deed ik dan ook en zag aan het begin van onze straat (de Broekstraat dus), voorbij de schuur van Bulte, enkele bemande eenmansgaten en ook daar zaten Poolse militairen achter een machineweer. Toen ik hen nog maar amper gepasseerd was, werden er alweer granaten afgevuurd vanaf de heuvelrug op De Duno. Deze projectielen explodeerden ergens in de naaste omgeving van de Ned. Herv. kerk of daar omtrent.

De kans was dus groot dat er overal in ons dorp granaten konden vallen met alle gevaar van dien. Dus liep ik flink door om zo vlug mogelijk bij mijn ouders terug te zijn. Dan had ik tenminste een dak boven m'n hoofd.

Vader en moeder waren heel blij dat ik weer ongedeerd terug was.

Moeder vertelde toen meteen dat jij er was geweest en er zo op had aangedrongen om daar zo spoedig mogelijk te gaan vertrekken. Daar hebben wij samen overlegd en ook nog met de familie Huibers. Zij wilden het eerst nog enige tijd aanzien, dus waren zij besloten voorlopig nog thuis te blijven.

Wij hadden inmiddels al reeds besloten om weg te gaan en hebben nog gauw het één en ander in de boodschappentas gepakt.

We hadden afgesproken alleen het hoogstnodige mee te nemen.

Wel hoopten wij nog steeds dat de gevechten, die te verwachten waren, gauw voorbij zouden zijn. En daarom hebben we ook niet te veel van huis meegenomen. Want veronderstel eens dat morgen of overmorgen de oorlog afgelopen zou zijn en we weer naar ons eigen huis terug kunnen keren. Wat zou dat een prachtige gewaardwording wezen.

Trouwens, vele inwoners van Driel waren werkelijk die mening toegedaan en dat was helaas eigenlijk de schuld van Poolse soldaten. Zij hadden immers verondersteld dat de gevechten die te verwachten waren, hooguit maar enkele dagen zouden duren. En misschien koesterden er nog wel inwoners van ons dorp die stille hoop. Toch moet men in zulke situaties nooit te optimistisch zijn, want dat heeft meestal een geheel ander verloop.

Nadat we besloten hadden om weg te gaan, vielen er plotseling granaten, verspreid in een weiland tegenover ons huis. Veiligheids halve hebben wij enige tijd gewacht, want sinds de vorige nacht waren we heus wel bang geworden en wilden dus het noodlot niet tarten, want we kwamen toen immers heel goed te weten wat de uitwerking was van zulke gevaarlijke projectielen.

We waren dus wel voorzichtig geworden, maar al gauw werd het weer rustig, dus wilde ik nog even naar buiten gaan om te kijken hoe het er om ons huis uitzag, voordat we het gingen verlaten.

Maar opeens werden er opnieuw granaten vanaf de heuvel van De Duno in onze richting geschoten die ook weer tamelijk dichtbij uit elkander barstten. Huilend en fluitend waren ze over de rivier over gekomen toen ik al bijna buiten was.

Gauw ging ik het huis weer in en zagen wij het nog enige tijd aan voor we definitief weggingen. Maar men wist natuurlijk nooit wanneer er wéér geschoten zou worden, dus moest men wel risico's durven nemen.

Vanuit de verte klonk enige malen het gestotter van een zware mitrailleur, dat al spoedig beantwoord werd door één van een wat lichter kaliber. Dit schieten hoorde echter bij de gevechten in Oosterbeek. Daar werd het zo langzamerhand een zeer hopeloze toestand. Hoe de situatie daar eigenlijk was, wisten we in Driel niet maar dat het op een totale mislukking was uitgelopen, hadden we de laatste dagen al begrepen. De Engelse parachutisten hadden bij de verkeersbrug van Arnhem de strijd verloren!!

Ik ging nog even overleggen met m'n ouders om wél of niet weg te gaan, want het was natuurlijk een belangrijk besluit wat er genomen moest worden.

Vader en moeder besloten op het laatst om toch maar weg te gaan, zij wilden ook rekening houden met ons aller veiligheid!!

Eigenlijk was er ook geen andere keus, we zouden natuurlijk het liefst blijven, maar dat zou te gevaarlijk wezen. Maar weggaan was op dat moment evenzo gevaarlijk, toch konden we uit die twee mogelijkheden op dat ogenblik, er maar één kiezen! Blijven leek ons toch gevaarlijker dan weggaan, vanwege de voor- spellingen, maar weggaan was in die situatie eveneens gevaarlijk. Vooral als er granaten zouden exploderen op de vluchtroute die wij van plan waren te volgen.

Ik vroeg aan vader wat hij koos. "Als ik zou kunnen, zou ik het liefst blijven, maar aangezien het hier zeer gevaarlijk kan gaan worden, vindt ik het verstandiger hier weg te gaan." Antwoorde vader en ik vond dat hij zijn ware mening te kennen gaf.

De mening van moeder was ongeveer het evenbeeld van die van vader. Haar antwoord was: "Ik ben het volledig met vader eens, want wie laat zijn spullen graag onbeheerd achter en dan nog wel in deze situatie?? Maar onze veiligheid is natuurlijk veel meer waard!

Dus moeten wij helaas maar proberen een veiliger verblijfplaats op te gaan zoeken; er zal ook wel geen andere mogelijkheid wezen." Toen zij die woorden naar voren gebracht had trok zij haar mantel aan en nam ze haar boodschappentas in de hand. Spontaan stond ze klaar om afscheid te nemen van datgene wat haar lief was.

Vader en moeder keken elkaar een ogenblik weemoedig aan en kregen daarbij tranen in hun ogen. Zij hadden het er blijkbaar zeer moeilijk mee om huis en haard onbeheerd achter te moeten laten.

Ik kon mij heel goed indenken wat er op dat ogenblik in de gedachten van mijn ouders omging.

Vader nam toen de opgerolde dekens in zijn handen, keek nog eens de kamer rond alsof hij nog iets mee wilde nemen en toen zei hij: "Ja, dat zal uiteindelijk wel het beste wezen, laten we dus maar gaan, want waarop zouden we dan nog langer wachten?"

Zelf pakte ik de zak met kleding enz. en ging daarmee naar buiten om deze op de fiets te binden. Moeder kwam achter mij aan en vader trok de buitendeur achter zich dicht.

Toen verlieten wij ons erf en geen van ons sprak een woord, maar we dachten blijkbaar hetzelfde!- Dit is het begin van onze evacuatie en wat is onze toekomst??-

Even later liepen wij langs het erf van de familie Huibers en toen zei moeder opeens: "Zo, daar gaan we dan en hebben ons hele boeltje achter moeten laten. Maar hoe zullen wij het nog eens terug vinden, als we ooit nog weer terug zullen keren??"

De Poolse soldaten die in stelling lagen in eenmansgaten, bij ons en bij de familie Huibers in de groentehof, zagen ons gaan en begrepen natuurlijk heel goed dat wij gingen vluchten.